

Phronèsis

VAKBLAD VOOR TOEGEPASTE FILOSOFIE

NUMMER 16 - NOVEMBER 2022 - JAARGANG 4 | € 6,00

“Er is grote behoefte aan professionals die de rol van Socrates kunnen spelen”

Jos Kessels over de rol van filosofie in het publieke domein

“Wat gold voor de HTS, geldt nu voor de HTF”

Interview met dr. Jelle de Boer, oud-directeur Onderwijs HTF

Vis, water, kom

Redacteur Henna Doornekamp over media-bubbels

Inhoud

6

14

34

Artikelen

6 De rol van filosofie in het publieke domein
Door Jos Kessels

14 Vis, water, kom
Door Henna Doornekamp

24 Technè
Methoden en technieken in de Toegepaste Filosofie

18 Onderwijs toegepast in OW (Walhallab)
Door Wilma Mulder

22 Aanstormend talent (Te hard rijdende auto's)
Door Auke de Man

34 "Wat gold voor de HTS, geldt nu voor de HTF"
Interview met dr. Jelle de boer
Door Paul Teule

Terugkerende rubrieken

4 Agenda

5 Voor u gespot

20 Denkertje

27 Column

28 Boekenplank

30 Uit de Mediakast

40 Filosofie op straat

Voorwoord

De centrale doelstelling van de HTF is: (toegepaste) filosofie in de haarvaten van de samenleving brengen. Middelen om dit doel te bereiken zijn *Phronèsis* en de tweejaarlijkse HTF-symposia. Zaterdag 12 november was het najaarssymposium 'Denken voor doeners', waarin ervoor werd gepleit om ook in het vmbo filosofie te geven. Ook met de nieuwe masteropleiding Toegepaste Filosofie wordt de centrale doelstelling van de HTF nagestreefd. Woensdag 2 november was het locatiebezoek van de NVAO in het kader van de accreditatie van deze opleiding. Aan het eind van de dag was het eindoordeel ronduit positief: de nieuwe masteropleiding voldoet ruimschoots aan alle NVAO-standaards.

In het coverartikel van dit nummer: 'De rol van filosofie in het publieke domein', legt HTF-docent Jos Kessels uit hoe volgens hem filosofie een rol zou moeten spelen in de samenleving. Hij pleit voor een daadwerkelijk vraaggerichte filosofie. "Er is in mijn ogen grote behoefte aan professionals die de rol van Socrates kunnen spelen," aldus Kessels. Directeur Onderwijs Paul Teule sprak voor dit nummer

met zijn voorganger bij de HTF: dr. Jelle de Boer. In het interview geeft De Boer zijn visie op toegepaste filosofie in het algemeen en de HTF in het bijzonder. "Uiteindelijk moet een beroepsopleiding filosofie een praktische waarde hebben," stelt De Boer. Volgens hem doet de HTF er goed aan hoge toelatingseisen te stellen: "De opleiding is eigenlijk alleen te doen voor havisten die hoge cijfers halen."

In dit nummer ook de nieuwe rubriek *Technè*, methoden en technieken in de Toegepaste Filosofie. In deze rubriek besteden we systematisch aandacht aan toegepast-filosofische technieken die in het HTF-docentenberaad aan de orde zijn geweest. Kenmerkend voor deze technieken is dat ze in een professionele context toegepast en geoefend kunnen worden.

Via de website van *Phronèsis* kunt u alle artikelen ook online lezen en er desgewenst op reageren. Ga hiervoor naar: www.phronesismagazine.nl.

Martin Slagter, hoofdredacteur

Colofon

Vakblad voor toegepaste filosofie

REDACTIE

Henna Doornekamp
Wilma Mulder
Alex Passchier
Isa Wissink (redactiesecretaris en moderator website)
Martin Slagter (hoofdredacteur a.i.)

EINDREDACTIE

Martin Slagter
Henna Doornekamp

DRUKPROEFCORRECTIE

Sabine Ticheloven

REDACTIE-ADRES EN CONTACTGEGEVENS

Akelei 2
4007 TA Tiel
E-mail: info@phronesismagazine.nl
Telefoon: 06-43438008 (Martin Slagter)

UITGAVE

Phronèsis is een uitgave van Stichting voor Toegepaste Filosofie (STF) en verschijnt drie keer per jaar.

DIRECTIE

Directie van de HTF

VORMGEVING | DRUKWERK

Kevin Leijten
Practicum Printmanagement BV, Soest

AUTEURS NUMMER 16

Basma Djerni, Henna Doornekamp, Jos Kessels, Auke de Man, Wilma Mulder, Sjoerd Slagter, Arend Steunenbergh, Paul Teule, Isa Wissink

FOTO OMSLAG

Erik Aquino

ABONNEMENTEN

Een jaarabonnement op *Phronèsis* (drie nummers) kost 15 euro per jaar. Losse nummers kosten 6 euro. Een abonnement aanvragen kan via contact@phronesismagazine.nl.

ARTIKELLEN

Wilt u een artikel schrijven voor *Phronèsis*? Of wilt u reageren op een artikel? De redactie ziet uw ideeën, reacties en brieven graag tegemoet. U kunt deze sturen naar redactie@phronesismagazine.nl

ADVERTENTIES

Wilt u adverteren in *Phronèsis*? Stuur dan een mail naar redactie@phronesismagazine.nl

WEBSITE

www.phronesismagazine.nl

DISCLAIMER

Phronèsis heeft geprobeerd voor deze publicatie alle rechthebbenden van de foto's te achterhalen. Mocht u desondanks foto's tegenkomen, waarvan u rechthebbende bent en u heeft geen toestemming gegeven voor de publicatie ervan, neemt u dan contact op via redactie@phronesismagazine.nl

Agenda

Week van de Kinderfilosofie

Datum: zaterdag 15 t/m zondag 23 april 2023

De Week van de Kinderfilosofie is van zaterdag 15 t/m zondag 23 april 2023. Het thema is 'Waardeloos of waardevol?'. Tijdens de Week wordt het beste filosofische kinderboek gekozen door een jury én het publiek. Daarnaast worden door het hele land activiteiten georganiseerd om kinderen te laten filosoferen over dit thema, zowel binnen als buiten, op school en thuis, in de bieb of op het strand.

Het doel van deze Week is om een breed publiek kennis te laten maken met kinderfilosofie. Met zowel datum als thema sluit

de Week aan op de Maand van de Filosofie. Een breed aanbod van activiteiten door heel Nederland en Vlaanderen wordt samengebracht op één platform.

Kijk voor meer informatie op: www.weekvandekinderfilosofie.nl.

© FOTO: PLASTIC CRUSH (TROPENMUSEUM)

Het museum van grote vragen

Locatie: Artis, Amsterdam

Alles wat leeft deelt hetzelfde thuis: de wereld.

Waar kom je vandaan? Wat maakt jou anders dan een gorilla of een bosviooltje? Ben je wel zo anders? Krijg inzichten en blijf vragen. Het museum van grote vragen.

www.grootemuseum.nl/nl/het-museum-van-grote-vragen

Vrijheid, vetes, vagevuur

Datum: 10 september 2022 t/m 7 mei 2023

Locatie: Leeuwarden

Ontdek de samenleving van het Noorden in de volle en late middeleeuwen. Het Friesland van toen (*Tota Frisia*) strekte zich uit van de huidige provincie Friesland tot aan de Wezer in Noord-Duitsland. In tegenstelling tot elders in Europa bestuurden de Friezen zichzelf, kozen ze hun eigen rechters, hadden ze een eigen taal en een eigen kenmerkende kledingstijl. Aan de hand van de rijke archeologische collectie middeleeuwse voorwerpen van het Fries Museum, aangevuld met (inter)nationale bruiklenen, komt de eigenzinnige, verdwenen wereld van Friesland tussen 1067-1567 tot leven.

www.friesmuseum.nl

Plastic Crush

Vanaf 5 november 2022 is er een nieuwe tentoonstelling te bezoeken in het Tropenmuseum te Amsterdam. Deze tentoonstelling, getiteld *Plastic Crush* staat volledig in het teken van onze relatie met plastic en hoe deze relatie verandert. Ooit geïntroduceerd als iets nieuws, dat de wereld zou verbeteren, zien we plastic nu als iets wat we moeten weren, voordat het onze planeet vernietigt.

In de tentoonstelling wordt gekeken naar verschillende manieren waarop plastic gebruikt wordt. Persoonlijke en lokale verhalen, en objecten uit de hedendaagse kunst worden gelinkt aan de wereldwijde systemen die plastic hebben geïntroduceerd en verspreid.

www.tropenmuseum.nl/nl/zien-en-doen/tentoonstellingen/plastic-crush

Eerste levende organisme

Misschien ben je de kleurrijke omslag van *Verweven Leven* al een keer tegengekomen in de boekenwinkel. In dit eerste boek van mycoloog Merlin Sheldrake wordt uitgeweid over verschillende soorten schimmels. Maar laat je daar niet door afschrikken: het boek gaat voor een groot deel over de relatie tussen schimmels en de mens. Hoe we ze door de geschiedenis heen gebruikt hebben, hoe dit onze psyche beïnvloedt en onze wereld vormt. Het komt allemaal aan bod. Als eerste levende organismen op aarde kunnen schimmels ons van alles vertellen over de wereld, maar ook over onszelf. Sheldrake is een getalenteerd schrijver, waardoor een boek over biologie opeens poëtisch en toegankelijk wordt voor de gemiddelde lezer. Het is dan ook niet vreemd dat zijn broer, de muzikant Cosmo Sheldrake, vaak natuurlijke thema's in zijn nummers verwerkt.

De rol van filosofie in het publieke domein

Door: Jos Kessels

Wat is het gangbare beeld van een filosoof? Volgens mij nog steeds dat van een abstracte diepdenker, die zich op onnavolgbare wijze wentelt in allerlei theoretische gedachten, ver verwijderd van de dagelijkse realiteit. Als je pech hebt, kom je op een partijtje naast hem te zitten en begint hij je die gedachten ook nog eens uit te leggen, in lange, moeilijk te volgen betogen. Filosofen hebben het imago stoffige witte mannen te zijn die te veel praten over onbegrijpelijke dingen.

Socrates voldeed overigens in het geheel niet aan dat beeld. Hij bedreef filosofie door gesprekken te voeren met Jan en alleman, over de vraag of het leven dat ze leidden wel het goede leven was. Zijn doel was steevast zijn gesprekspartners uit te dagen zichzelf beter te leren kennen, door hen 'op de proef te stellen en onder handen te nemen' (Apologie 29 d). Dat is verre van stoffig en abstract. Zoiets lukt alleen als je communicatief heel goed bent, als je concreet en dichtbij en persoonlijk kunt zijn.

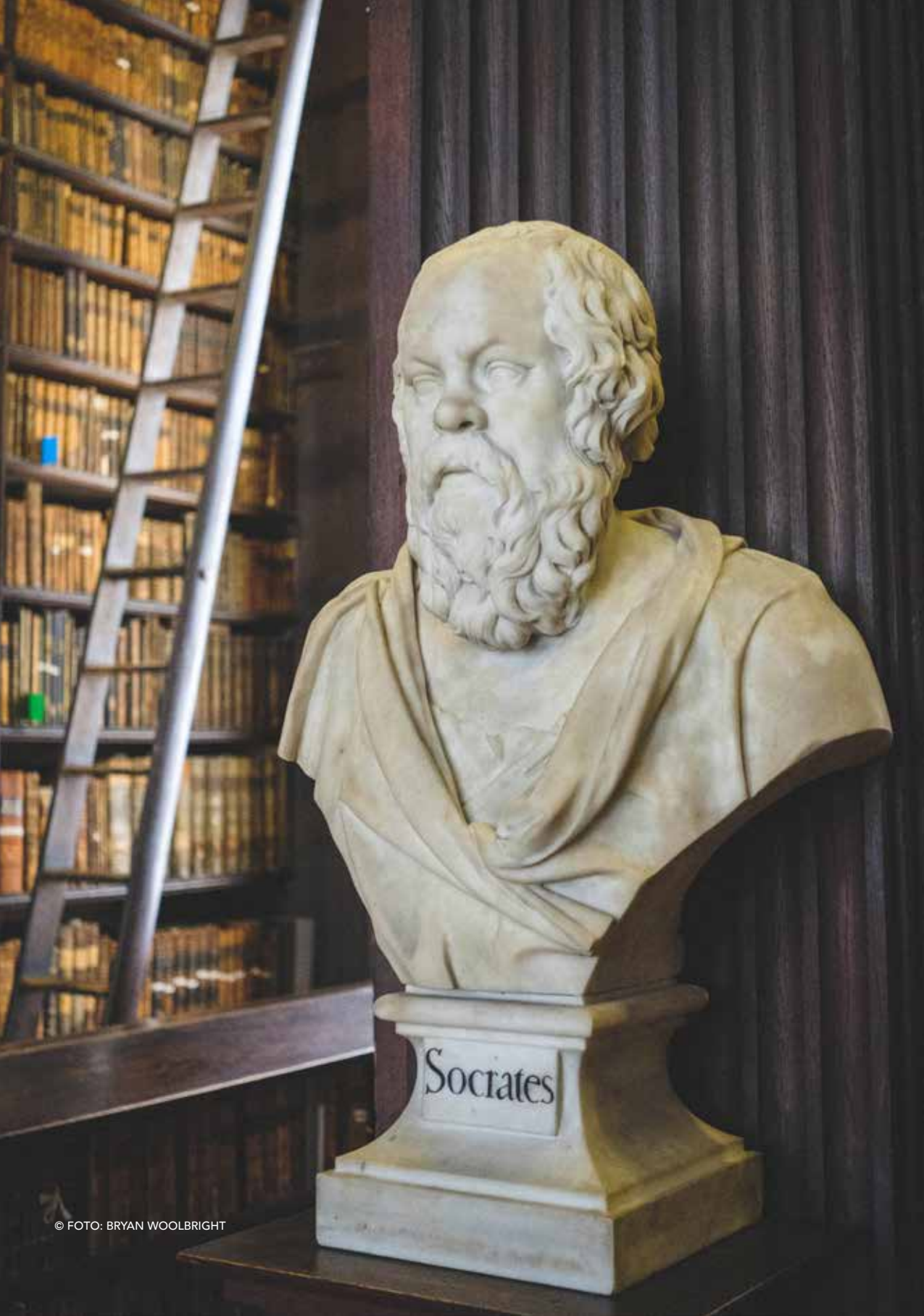
THEORIE EN TOEPASSING

Er zijn tegenwoordig filosofen die de markt opgaan, die als filosoof een rol willen spelen in de samenleving. En filosofie is populair bij het grote publiek. Je zou zeggen, dat moet een vruchtbare voedingsbodem zijn om een praktijk à la Socrates op te bouwen. Toch zijn er maar weinig filosofen die een actieve rol spelen in het publieke domein en filosofisch werk doen in organisaties, bedrijfsleven, overheid. Dat is gek. Hoe komt het dat er zo weinig filosofen op de markt werken?

Het begint ermee dat de reguliere opleiding van de filosoof in het geheel niet is afgestemd

op werken op de markt. In de meeste studies wordt onderscheid gemaakt tussen theorie en toepassing. Bij de juristen heb je naast rechtswetenschap ook advocatuur, in de geneeskunde naast medische wetenschap ook de artsopleiding, bij economen, psychologen, onderwijskundigen, bestuurskundigen idem dito. Zelfs in de wiskunde heb je het onderscheid. Alleen niet in de filosofie. Daar is praktische filosofie louter theoretische filosofie. Er zijn tegenwoordig wel op allerlei plekken vakken 'filosofie en maatschappij' (Groningen), of 'praktische filosofie' (Nijmegen), of 'humanistiek' (Utrecht). Maar daar geldt hetzelfde voor. En geen van de docenten daar heeft een eigen praktijk, buiten de academie, zover ik weet.

Er zijn maar weinig filosofen die een actieve rol spelen in het publieke domein.

FILOSOFISCHE PRAKTIJK

Waar bestaat zo'n filosofische praktijk uit? Wat doen filosofen feitelijk, als ze de markt opgaan? Degenen die ik ken, die als filosoof buiten de academie werken, houden zich bezig met:

- argumentatieanalyse, zoals in de Argumentenfabriek (overigens, van de pakweg 25 medewerkers daar zijn er maar weinig filosoof);
- moreel beraad (ook daar geldt: het landelijk netwerk van + 130 officieel erkende begeleiders heeft maar weinig filosofen);
- ethiek en dialoog: bij een aantal ministeries, de Belastingdienst, de politie, wordt intern aandacht besteed aan ethiek en gespreksvoering (nauwelijks filosofen);
- integriteitsonderzoek en bedrijfsethiek: daar zijn aparte bureaus voor (bijv. BING, 20 mensen; grotere consultancyfirma's, zoals Berenschot, KPMG, Nyenrode, Rotterdam School of Management hebben hier aparte afdelingen voor, maar ook daar weinig filosofen);
- reflectie voor managers: in leergangen als Comenius, Avicenna, Algemene Bestuursdienst, Erasmus Centrum voor Zorgbestuur, Nederlandse School voor Openbaar Bestuur;
- visieontwikkeling: Socratische vaardigheden (Sioo), in speciale kleinschalige cursussen bij ISVW.

TELEURSTELLEDE OOGST

Daarnaast werken filosofen als docent in het voortgezet onderwijs, of met kinderfilosofie (beide bloeiende takken van sport), en natuurlijk in allerlei niet specifiek filosofische beroepen (journalistiek, uitgeverij, HRM). Er zijn wel denktanks van politieke partijen, bijvoorbeeld de WRR, die gebruik maken van filosofen. En sommige individuele filosofen bemoeien zich met het publieke debat, maar dat is lang niet voor iedereen weggelegd. Al met al een teleurstellende oogst. Geen wonder dat het beeld van de filosoof niet echt verandert, ondanks de aandacht ervoor in *Filosofie Magazine*, de *Nacht van de Filosofie*, het filosofisch elftal in *Trouw*, etc.

COMPLEXE VAARDIGHEDEN

Er zijn meer oorzaken waardoor het ouderwetse beeld van de filosoof in stand blijft. Een van de problemen, ook aan de Hogeschool voor Toegepaste Filosofie, is het onvermogen de specifieke expertise van de praktische filosoof te omschrijven in termen van concrete diensten of vaardigheden, waar een opdrachtgever een voorstelling van kan maken en behoefte aan zou kunnen hebben: een helder afgebakende vorm van dienstverlening. Leerdoelen worden alleen omschreven in termen van algemene, complexe vaardigheden, zoals conceptueel denken, normatief denken, kritisch denken, en niet of nauwelijks in termen van zelfstandige producten of diensten, zoals argumentatieanalyse, moreel beraad, socratisch gesprek, ideeontwikkeling, *design thinking*, *story telling*. De gedachte lijkt te zijn dat als je maar voldoende op de hoogte bent van Nietzsche en Foucault, of Heidegger en Arendt, je vanzelf complexe vaardigheden verwerft die zijn in te zetten in maatschappij en organisaties. Dat is niet zo, laat staan dat er op die manier vraag naar ontstaat.

Er zal naast de aanbodgerichte filosofie een daadwerkelijk vraaggerichte filosofie moeten komen.

HEERSENDE OPVATTING

Maar het grootste probleem is in mijn ogen de heersende opvatting van wat filosofie is en wat de praktijk ervan zou moeten inhouden. Die is namelijk aanbodgericht in plaats van vraaggericht, kennisgericht in plaats van expertisegericht, en inhoudsgericht in plaats van procesgericht. In een recensie van Marli Huijers boek *Leve de publieksfilosofie* schreef Frans Jacobs (oud-hoogleraar ethiek): *"Publieksfilosofie is in haar omschrijving vooral een aanbodgerichte bezigheid. Er zijn mensen die mooie en*

wijze dingen hebben opgetekend uit de mond van Kant of Arendt en ze vinden het de moeite waard om die rijkdom aan het Nederlandse volk mee te delen. (...) Dus bieden ze hun diensten aan het publiek aan. Dat is toch een heel verschil met publieksfilosofen als indertijd Socrates of in de vorige eeuw Sartre, die vanuit hun expertise iets konden uitrichten in maatschappelijke debatten."

Voor een werkelijk vruchtbare publieksfilosofie is volgens hem iets heel anders nodig: *"Wat voor vragen leven er in de maatschappij dat juist filosofie aan het beantwoorden ervan een zinnige bijdrage kan leveren? Dat zou een vraaggerichte filosofie opleveren."*

Jacobs is sceptisch:

"Of daarvoor zoveel emplooi is als Huijers en de haren het doen voorkomen, weet ik niet."

Ik weet dat wel. Ik weet dat er grote behoefte aan is. Maar dan zal er naast de aanbodgerichte filosofie een daadwerkelijk vraaggerichte filosofie moeten komen, één die in staat is deze behoefte op te roepen en eraan tegemoet te komen. Op dat punt zijn we nog lang niet.

DENKERS DES VADERLANDS

Dat blijkt bijvoorbeeld uit de taakopvatting van de Denkers des Vaderlands. *Filosofie Magazine* legde vorig jaar aan alle Denkers des Vaderlands de vraag voor: Wat is de taak van de publieksfilosoof? De meesten beschouwen het als hun primaire taak filosofie toegankelijk te maken voor een breed publiek. Alsof het om een soort kunsteducatie gaat: kunst is te moeilijk voor gewone mensen, maar je kunt haar wel uitleggen of er iets interessants over zeggen. De antwoorden van de Denkers kwamen erop neer dat de taak van de filosofie is:

- » "om steeds een kritische houding aan te nemen jegens de dominante vorm van denken," aldus Marli Huijers.
- » Paul van Tongeren vindt: "Filosofie heeft als taak de eigen tijd een spiegel voor te houden."
- » Hans Achterhuis omschreef zijn taak als 'tegedenken'.
- » René ten Bos beschouwt filosofen als 'irritatiekunstenaars'.
- » René Gude zag filosofie als een trainingsprogramma om tot gezamenlijke kennis te komen.
- » Ook Daan Roovers beschouwt filosofie als een manier om voorbij persoonlijke meningen te komen.

© FOTO: KARL RAYMUND CATABAS

VRAAGGERICHTE FILOSOFIE

Wat opvalt, is dat de heersende visie (behalve deels bij Gude en Roovers) die van de aanbodgerichte filosofie is, niet de vraaggerichte. De specifieke expertise van de filosoof wordt gezien als het uitdragen van een opvatting, een inhoud, in plaats van iets teweegbrengen, een proces (zoals: een argumentatieanalyse maken, tot een moreel verantwoorde keuze komen, een onderbouwde visie ontwikkelen), laat staan anderen helpen zelf een kwestie te doordenken. Bij geen van de Denkers des Vaderlands ligt de nadruk op vragen uit de markt, de expertise om daaraan tegemoet te komen, en het proces dat daarvoor nodig is. Dat is waar de schoen wringt. Hun voornaamste punt van zorg is of de popularisering van filosofie wel op de juiste manier gebeurt. René ten Bos vindt: “We moeten kennis toegankelijk maken, zonder het te vereenvoudigen.” Ook Achterhuis, Roovers en Huijjer vinden dat. Achterhuis zegt: “We moeten ons best doen om in staat te zijn het uit te leggen aan niet-filosofen. De stof is simpelweg te belangrijk om dat niet te doen.” Dat houdt het beeld in stand van de filosoof die anderen moet uitleggen hoe het zit.

Er is geen centrale instelling waar overheid, organisaties of burgers deskundige hulp kunnen krijgen bij het inrichten van een complex denkproces.

DE DENKINDUSTRIE

Ik heb zelf enkele jaren geleden geprobeerd, samen met Kees Kraaijeveld van de Argumentenfabriek, een groep praktische filosofen bijeen te brengen om in Nederland de ‘denkindustrie’: de beroepsgroep van filosofen op de markt, beter op de kaart te zetten. Ons plan was een zogenaamd ‘Denkhuis’ op te richten. Als we de stammenoorlogen die binnen ons werkveld woedden, konden overstijgen en het beschikbare arsenaal aan praktijkbeoefenaars en gereedschappen bijeen zouden brengen in een

instituut waar groepen uit de samenleving een beroep op kunnen doen, zou dat niet alleen voor ons zelf werk opleveren, maar ook goed zijn voor de kwaliteit van het publieke debat en de rol van reflectie in de cultuur.

Concrete aanleiding voor dit initiatief was dat specialisten in de denkindustrie, die zich richten op het begeleiden van denkwerk, niet als aparte beroepsgroep worden gezien. De waarde van helder denkwerk voor het oplossen van reële problemen wordt helaas onvoldoende onderkend. Hierdoor is het vaak lastig om bij organisaties budget te vinden voor het verlenen van denkbegeleiding - het valt immers niet onder een reguliere begrotingspost zoals ‘ICT-dienstverlening’ of ‘strategy consulting’. Zelf liepen we regelmatig tegen dat probleem aan.

THEORETISCHE GEKRAKEEL

Er zijn natuurlijk allerlei instituten die een of meer onderdelen van dit denkwerk in hun pakket hebben, zoals NCD, denktanks, NSOB, de Baak etc. Maar er was toen en er is nog steeds geen centrale instelling, een Denkhuis, waar overheid, organisaties of burgers een beroep op kunnen doen om deskundige hulp te krijgen bij het inrichten van een complex denkproces. (Terzijde: ik denk dat de Hogeschool voor Toegepaste Filosofie die functie zou moeten ambiëren.) In de uitnodiging schreven we: “In onze ogen is er op veel plaatsen grote behoefte aan juist zo’n instituut, dat specialistische kennis van argumentatie- en ideeënontwikkeling bezit, gekoppeld aan ervaring in hoe je onderzoeksprocessen in de praktijk vormgeeft.” Bij de oprichtingsbijeenkomst van het Denkhuis waren 35 mensen uit ons eigen netwerk aanwezig. Kees Kraaijeveld startte het gesprek op met behulp van de methodiek van de Argumentenfabriek. Maar we waren nog geen half uur bezig toen de in de filosofie gebruikelijke problemen zich voordeden: Was dit wel de goede methode? Moesten we niet eerst nadenken over wat filosofie eigenlijk was en hoe je dat op de markt moest brengen? Wanneer is een aanpak eigenlijk gelegitimeerd? Enkele fundamentalisten waren niet bereid of in staat boven hun eigen principiële gelijk uit te stijgen. Er ontstond een conflict. Om een lang verhaal kort te maken, in

één middag werd het initiatief om zeep gebracht door theoretisch gekrakeel over wat filosofie is of moet zijn. Ik was boos en teleurgesteld.

EINDEXAMENVAK FILOSOFIE

Dezelfde situatie had ik al eens eerder meegemaakt. In de jaren tachtig was filosofie experimenteel een eindexamen vak op de middelbare school. Er waren nog geen duidelijk omschreven leerdoelen, geen lesmateriaal, geen curriculumopbouw. En er waren maar vier dagscholen en zeven avondscholen die het vak aanboden op examenniveau. De leden van de experimentele eindexamencommissie waren van mening dat filosofie zo’n fundamenteel bijzonder vak was, dat je de inhoud ervan nu eenmaal niet kon vertalen in platte eindtermen.

Dat is uiteindelijk toch gebeurd, en met groot succes. Toen wisten de deelnemers de heersende stammenoorlogen wél te overwinnen. Ik schreef samen met Hans Wessels van het Cito een rapport over eindtermen, curriculuminvulling, articulatie van het vak. Hij en Humberto Schwab van het Montessori Lyceum Amsterdam kregen vervolgens steun van Tineke Netelenbos, de toenmalige minister van onderwijs. Er werd een heel traject opgetuigd om docenten die filosofie op eindexamenniveau wilden geven, bij te scholen in filosofie en didactiek. Inmiddels zijn er duidelijke eindtermen, verdeeld over Vaardigheden, Centrale begrippen en Toonaangevende visies. En er zijn honderden scholen die filosofie als eindexamen vak hebben. De wil om verandering teweeg te brengen, een duidelijk beroepsprofiel en een centraal georganiseerde scholing hebben de situatie in het onderwijs radicaal gewijzigd.

Er is in mijn ogen grote behoefte aan professionals die de rol van Socrates kunnen spelen.

© FOTO: KELLY SIKKEMA

VRAAGGERICHT WERKEN

Wat is er nodig om de denkindustrie op de kaart te zetten en filosofie als ambacht de plek te geven die zij verdient in het publieke domein? Allereerst is dat praktijkvorming: er zijn filosofen nodig die daadwerkelijk de markt op gaan en concrete toepassingsmogelijkheden voor filosofie zoeken. En wel door aan te sluiten bij de markt: bij de behoeften van organisaties en bedrijven. Dat wil zeggen: door vraaggericht te werken. En door met de eigen expertise specifiek filosofische kwesties aan te pakken: argumentatieanalyse, visie- en ideeënontwikkeling, verdieping, reflectie en dialoog.

Vervolgens is articulatie en onderlinge uitwisseling van expertise van belang. Duidelijk moet worden wat toegepaste filosofie inhoudt en wat er in onze filosofische 'gereedschapskist' zit. Bovendien moet dit instrumentarium met elkaar getoetst worden (zoals in een op te richten 'expertisecentrum' van de HTF). Maar ook is een commerciële, op toepassing gerichte houding vereist, inclusief overleg over wat de markt vraagt en hoe je daar op kunt inspelen, alsmede de ontwikkeling van standaarden van kwaliteit: welke vaardigheden zet je waar in? op welke manier en met welk doel? hoe evalueer je het resultaat? wie huur

je in bij je eigen werk? waar moet iemand aan voldoen om zelfstandig klussen uit te voeren? Enzovoort.

MEER VRAGENSTELLEN DAN ANTWOORD GEVEN

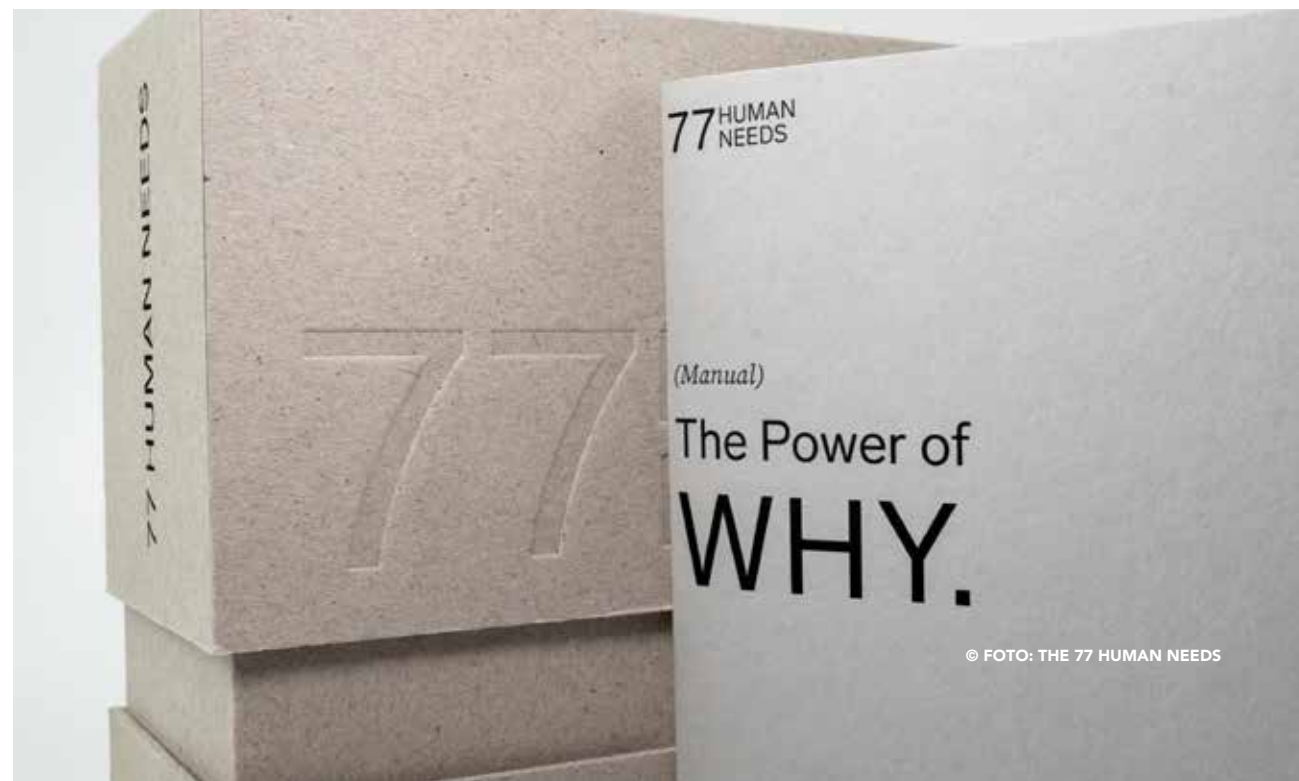
Alleen als het lukt de hierboven genoemde voorwaarden te realiseren, zal het imago van de filosoof veranderen. Dan zal er een daadwerkelijk toegepaste filosofie komen, als zelfstandige professionele discipline. Dan hoef je ook niet meer bang te zijn op een partijtje naast een filosoof terecht te komen en in allerlei vage abstracties gemengeld te worden - het zijn alleen amateurs die dat doen. Afgelopen juli heb ik samen met Jan Ewout Ruiter en Luuk Stegmann het boek *Hoog spel - Filosoferen in de praktijk* gepubliceerd (ISVW Uitgevers 2022). Daarin hebben we een nieuwe poging gedaan om wat er aan denkindustrie in Nederland bestaat, zichtbaar te maken. Meer dan 65 auteurs beschrijven in 85 praktijkwijzers hun specifieke filosofische expertises, voorzien van gedetailleerde stappenplannen om die zelf te uit kunnen voeren. Het zijn allemaal manieren om jezelf en anderen op de proef te stellen en onder handen te nemen, zoals Socrates deed op de markt van Athene.

Er is in mijn ogen grote behoefte aan professionals die de rol van Socrates kunnen spelen, in plaats van die van zijn bijna naamgenoot, Isocrates. Die laatste leidde mensen op in het houden van redevoeringen en betogen, om uit te leggen hoe in een bepaalde kwestie de vork in de steel zit. De rol van filosofie in het publieke domein zit meer in het vragen stellen dan in het antwoord geven, meer in het begeleiden van onderzoeksprocessen dan in overdracht van inhoud. Daar moet een praktijkopleiding filosofie zich primair op richten, wil het vak ooit een rol van betekenis gaan spelen in het publieke domein. P

Jos Kessels

Jos Kessels studeerde rechten en filosofie, werkte aanvankelijk als muzikant, journalist en filosofiedocent, en promoveerde op een proefschrift over kennistheorie en filosofieonderwijs. Jos heeft 35 jaar gesprekken en trainingen met managers en bestuurders in verschillende sectoren van de samenleving geleid, schreef boeken en specialiseerde zich in ideeënleer: de theorie en praktijk van het socratisch gesprek.

© FOTO: THE 77 HUMAN NEEDS

Vis, water, kom

(OVER)LEVEN IN DE MEDIA

Door: Henna Doornekamp

Op 26 maart 2021 werd de officiële uitslag bekend gemaakt van de Tweede Kamerverkiezingen: de VVD werd wederom de allergrootste partij. Vertwijfeling, ja misschien zelfs een gevoel van vervreemd zijn, maakte zich van mij meester. Hoe is dit mogelijk? Hoe kan het dat mijn verwachtingen van de verkiezingsuitslag zó afwijken van de daadwerkelijke uitslag?

Ik was ervan overtuigd dat in deze verkiezingen de linkse partijen vele malen groter zouden worden. Dat iedereen het wel gehad zou hebben met Mark Rutte. Dat iedereen wel door zou hebben dat we vooral niet moeten kunnen blijven barbecueën. Dat niemand achter een minister-president zou kunnen staan die het steunen van een vervuulend KLM belangrijker vindt dan zorgmedewerkers structureel beter belonen. Ik was er zo van overtuigd dat een enorme groep mede-Nederlanders net als ik inzag dat hij een leider van niks is die aan een chronisch gebrek aan langetermijnvisie lijdt. Plots werd mij iets duidelijk: ik leef in een bubbel, een mediabubbel.

Vissenkom

De communicatiewetenschapper Mark Deuze stelt dat media voor ons zijn als wat water voor vissen is. Op de kaft van zijn boek *Media Life* (2012) prijkt dan ook een afbeelding van goudvissen in water. Maar ondanks dat we allemaal in hetzelfde water zwemmen, heb ik het gevoel mij te bevinden in een vissenkom gesitueerd in datzelfde water, maar afgesloten van andere zwemmers die ook in deze media rondzwemmen. Door verschillende machten en krachten wordt de informatie die ik te zien krijg eerst gefilterd. Door algoritmes: onzichtbaar en sluimerend. De schok dat de VVD bij de laatste

verkiezingen de grootste partij werd, vindt zijn oorsprong in het feit dat ik mij niet bewust was van de gevolgen voor mij als individu van de transparante glazen kom waarin ik mij blijkbaar bevind.

**DOOR VERSCHILLENDE
MACHTEN EN KRACHTEN
WORDT DE INFORMATIE
DIE IK TE ZIEN KRIJG EERST
GEFILTERD.**

Vlek

Als ik door het raam naar buiten kijk naar een voorbijvliegende vogel, is mijn aandacht gericht op de vogel en niet op het raam waardoor ik de vogel zie. Zo is het ook met mijn bubbel. Ik ben gericht op de informatie die tot mij komt bij een zoekopdracht in Google, een LinkedIn-bericht of een video die me wordt aangeraden op YouTube. Ik ben me niet bewust van de glazen wand van de vissenkom waardoor ik alles beschouw. Totdat er een vlek op die glazen wand komt en ik ineens beseft dat er zich iets tussen mij en de rest van de wereld van de media bevindt. Die vlek: de uitslag van de verkiezingen, veroorzaakte de schok.

Media

Gelijkgestemden

Nou, en? zou je kunnen denken. Vroeger kozen mensen toch ook hun eigen krant, vrienden, gelijkgestemden, politieke partij? Zeker waar. Maar in tegenstelling tot vroeger halen we nu praktisch al onze informatie van het internet. Vroeger wisten we waar onze informatie vandaan kwam. Veel informatie komt nu zonder context bij ons binnen. We hebben te maken met een 'assemblage' van informatie. Hiermee bedoel ik dat vaak niet duidelijk is wat of wie de bron van de informatie is. Daar komt nog bij dat er door algoritmes bepaald wordt welke informatie je voorgeschoteld krijgt. Ik voel de algoritmes en de algoritmes voeden mij: mijn opinie, mijn overtuigingen, mijn attitude. In *De Vermoeide Samenleving* (2015) omschrijft de Koreaans-

Duitse filosoof Byung-Chul Han treffend waarin dit resulteert:

Sociale media en gepersonaliseerde zoekmachines bouwen binnen het web een knusse nabijheid, een thuishaven zonder buiten. Hier verkeer je alleen met jezelf en je gelijken.

Door mezelf te openbaren op het internet, kaatst het internet mezelf en gelijkgestemden terug. Het ontbreekt aan een tegengeluid en ik zal mezelf keer op keer bevestigd zien. En aangezien dit bij iedereen op dezelfde wijze gebeurt, verandert daardoor ook het publieke debat en het in de wereld staan op een bepaalde wijze. Han schrijft verder:

Hier is geen negatieve kracht meer die een verandering zou kunnen bewerkstelligen. Dit

digitale nabuurschap toont zijn bewoners slechts die beetjes wereld die bevallen. Zo verkleint men de openbaarheid en het publieke, kritische bewustzijn - zo privatiseert men de wereld. Het wereldwijde web versmalt tot een begijnhofje, of een wellness resort.

**MET GEOPENDE
OGEN DE
TRANSPARANTE
WANDEN VAN DE
GECREËERDE BUBBELS
BLIJVEN ZIEN.**

Pijn, schuring en ongemak

Het feit dat er in mijn bubbel steeds stukjes werelden worden getoond die mij bevallen, zorgt ervoor dat ik langzamerhand ga geloven dat die wereld de realiteit is. Dat ik de verkiezingsuitslag als een schok ervoer, duidt op een langzaam ontstane afstand tot andersdenkenden. Met pijn, schuring en ongemak krijg ik steeds minder te maken. Ongemerkt is mijn bubbel gecreëerd en ben ik gevoeliger geworden voor weerstand en tegenspraak. Volgens Han lijden we in onze huidige samenleving aan 'algofobie': een algemene angst voor pijn, beschrijft hij in zijn essay *De Palliatieve Maatschappij* (2022). Hij doelt hier ook op pijn in de vorm van conflict en controverses. Een maatschappij van positiviteit, waarin pijn negatief is en uitgebannen dient te worden, vormt hier de grondslag van. Alles moet worden gladgestreken totdat het bevalt. Deze maatschappijkritiek van Han is mijns inziens ook een mediakritiek.

Uit mijn bubbel

Ik wil uit mijn bubbel, uit de transparante wanden van mijn vissenkomp. Is zoiets mogelijk? Ik denk van niet. Daarvoor zijn de machten en krachten van algoritmes te groot en te onvoorspelbaar. Maar de kracht van filosofie is groter. Niet om de bubbels op te heffen, maar wel om bewustwording ervan te creëren. Jezelf een belangrijke grondhouding aanleren is cruciaal in de wereld van bubbels. Filosofie is het bevragen van het alledaagse, of zoals Heidegger het noemt: de *alltäglichkeit*, het bevragen van vanzelfsprekendheden, van zaken die we gewoon zijn gaan vinden.

Als toekomstig Toegepast Filosoof hebben we de taak om ons het An-denken (wederom een begrip van Heidegger) eigen te maken: het op een zorgvuldige, compassievolle manier met mensen en media omgaan met een verbindende insteek. Cruciaal in deze houding is het cyclische karakter: steeds opnieuw toetsen, verifiëren, bevragen, verwonderen, luisteren en bijstellen. Met geopende ogen en een alertheid waarmee we

de transparante wanden van de gecreëerde bubbels blijven zien. Het is een proces van become becoming, want als toegepast filosoof ben je nooit 'af'.

Catch 22 is de beruchte paradox waaruit ontsnapping niet mogelijk is vanwege tegenstrijdige regels. Burgerschapsonderwijs zit gevangen in een Catch 22-situatie, zolang scholen niet zijn ingericht op daadwerkelijk actief functioneren als échte democratische gemeenschap.

Daarnaast zou het niet meer dan vanzelfsprekend moeten zijn als ál onze politieke vertegenwoordigers de basiswaarden van de democratische rechtsstaat zelf in woord en daad voorleven. Zoals: vrijheid van meningsuiting, het gelijkheidsbeginsel, begrip, verdraagzaamheid, autonomie, verantwoordelijkheidsbesef en het afwijzen van onverdraagzaamheid en discriminatie. **P**

Henna Doornekamp

Henna is derdejaars student aan de HTF in de richting van Toegepast Filosoof. Daarnaast werkt zij twee dagen per week. In haar vrije tijd luistert ze graag podcasts van o.a.: Parel Radio, DOCS en de ISVV. Verder leest en schrijft ze graag.

Artikel 23 (Wet vrijheid van onderwijs) waarborgt dat mensen, onder bepaalde voorwaarden, een eigen school mogen oprichten. Organisaties die aan alle voorschriften voldoen, worden gefinancierd door de overheid. Denk hierbij aan 'bijzondere scholen' zoals Montessori, Jenaplan, Agora en de nieuwe onderwijsinstelling van Forum voor Democratie. Buiten deze formele omgeving bestaan onderwijsinitiatieven die een ander pad bewandelen. In een serie verhalen in Phronèsis maak je kennis met een aantal van deze 'andere' scholen.

WALHALLAb

onorthodox onderwijs voor 'thuiszitters'

Door: Wilma Mulder

WALHALLAb, een onderwijsinitiatief gestart in 2010 door Marco Mout, is een 'makersschool' met inmiddels drie vestigingen. WALHALLAb biedt primair een plek aan kinderen en jongeren die buiten het reguliere schoolsysteem vallen. De jongeren werken, onder begeleiding van meesters, aan projecten waar zij zelf een grote inbreng in hebben. De filosofie van Marco en zijn collega's - meesters die ofwel vrijwillig of binnen een dienstverband bijdragen aan WALHALLAb - is dat iedere 'thuiszitter' de eigen talenten kan ontplooiën en kan ontdekken waarom (regulier) onderwijs de moeite waard is.

De WALHALLAb-aanpak Werkt het?

WALHALLAb biedt een warm welkom aan alle jongeren die het op school niet zien zitten of die binnen het reguliere onderwijs gewoonweg het werken met hun handen missen. Hoewel WALHALLAb niet alleen werken-met-je-handen betekent. Tijdens het maken van zelf opgezette werkstukken leren jongeren wat ze op dat moment in het onderwijs missen. Taalonderwijs, rekenen, plannen en calculeren: het hoort allemaal (ook) bij WALHALLAb. Deze vaardigheden zijn vervlochten met het werken aan een project, waarbij autonomie, verantwoordelijkheid, respect en werken op je eigen niveau (of alvast een stapje verder) vanzelfsprekend is.

Op hun website en in diverse media staan praktijkverhalen die getuigen van de succesvolle aanpak van WALHALLAb. Succesvol, omdat veel jongeren teruggeleid worden naar school en omdat ze daarbij en passant veel basiskennis meekrijgen. Maar vooral succesvol omdat kinderen en jongeren opbloeien in deze omgeving. Zelfkennis en zelfvertrouwen, samenwerken, doelen stellen en je daarvoor inzetten, successen vieren en falen als een leermoment zien: het gebeurt allemaal binnen WALHALLAb.

MEER WETEN?

Bezoek de website: www.walhallab.nl

© FOTO: EMILY WEBSTER

Thuiszitters en andere dropouts

Het Nederlands Jeugdinstituut hanteert voor 'thuiszitters' de volgende definitie: leerplichtige kinderen en jongeren die niet bij een school staan ingeschreven (absoluut verzuim). In de afgelopen jaren lag het aantal thuiszitters rond de 5000 leerlingen per jaar. Van deze 5000 stroomt meer dan de helft succesvol terug naar reguliere onderwijs. Naast de thuiszitters zijn er duizenden leerplichtige kinderen en jongeren die langer dan drie maanden ongeoorloofd verzuimen, of die regelmatig spijbelen. Zie voor meer info: [Cijfers over schoolverzuim | Nederlands Jeugdinstituut \(nji.nl\)](https://www.nji.nl).

WALHALLAb valt regelmatig in de prijzen

WALHALLAb ontvangt regelmatig onderwijsprijzen, zoals de Janusz Korczak Prijs in 2014. Deze prijs wordt eenmaal per twee jaar door de Janusz Korczak Stichting toegekend aan een organisatie die op bijzondere wijze actief vormgeeft aan een pedagogische praktijk waarin kinderen tot hun recht komen - dit geheel in de geest van het gedachtegoed van Korczak. In 2022 heeft WALHALLAb de Spijker op z'n Kop-prijs in het leven geroepen: een blijk van waardering voor iemand die zich inzet voor thuiszitters en dropouts. Dit jaar ging de prijs naar Carry Roozmond van @Ingrado1 voor haar onorthodoxe inzet voor thuiszitters.

Denkertje

**Welke wensen gaan er schuil
achter Rawls 'sluier van
onwetendheid'?**

Te hard rijdende auto's

Door: Auke de Man

Te hard rijdende auto's. Wat valt daar nog over te zeggen? Het is misschien wel een van de meest platgetreden ergernissen die niemand nog tot enig nadenken aanzet. Men moet wel filosoof zijn om er toch nog iets over kwijt te willen. Laat ik het dus - aspirant filosoof - maar eens proberen.

Hoe komt het dat auto's (lees: mensen) te hard rijden? Dat komt doordat de hedendaagse auto de bestuurder een heel andere ervaring bezorgt dan de mensen die zich in dezelfde omgeving bevinden, maar dan buiten die auto. De ervaring van de automobilist wordt bepaald door de materiële omstandigheid die de auto is en geeft. Het comfort dat de auto schenkt, is bepalend voor hoe de bestuurder de werkelijkheid buiten de auto ervaart. Anders gezegd: de auto conditioneert de rijervaring van de bestuurder.

FIAT PANDA

Hier past een voorbeeld. Ik rijd zelf geen auto, maar eind jaren 80, begin 90 reed ik met enige regelmaat met mijn moeder in haar Fiat Panda over de snelweg. In die tijd - de auto's oogden hoekiger dan thans - was het bereiken van de 100 km/u een hele gebeurtenis. Op het autootje ontstond een soort imploderend krachtenveld dat het verder verhogen van de snelheid niet raadzaam maakte. Wat ervoeren mijn moeder en ik? We merkten niet alleen dat de auto zijn beperkingen had, maar ook dat de werkelijkheid buiten de auto zich liet gelden. Ook al bevonden wij ons in een vervoermiddel dat rijden op een snelweg enigszins mogelijk maakte, we bleven ons bewust van de

werkelijkheid buiten de auto, waar het leven 'naakter' plaatsvond dan in de auto.

COUVEUSE

De hoekige auto's van toen hebben inmiddels plaatsgemaakt voor de meer gestroomlijnde personenauto's van nu. Moderne auto's verschaffen een buitengewoon comfortabele ervaring. Je merkt het gelijk als je - als bijrijder - instapt: je verlaat de alledaagse, soms rauwe werkelijkheid voor een omgeving die wel wat weg heeft van een couveuse. In de moderne auto val je een heel andere werkelijkheid binnen: een haast klinische omgeving, gemedieerd door geavanceerde technologie. Het comfort van en in deze auto's is zo veel groter, dat de ervaring van kwetsbaarheid pas bij veel hogere snelheid plaatsvindt. De hedendaagse auto medieert de werkelijkheid eenvoudigweg anders dan de auto's van vroeger. Als gevolg van het hogere comfort in de auto dringt de omgeving buiten de auto, waar de moderne automobilist doorheen rijdt, en waar hij dus wel degelijk (ook juridisch) op betrokken is, steeds minder tot hem door.

© FOTO: TTOINE G

De auto doet veel meer met jou dan jij meent te kunnen met de auto.

KWETSBARE MENSEN

Waarom is dit - behalve voor een would be filosoof die zelf geen autorijdt - zo moeilijk in te zien? Omdat we in het dagelijks leven meestal gebruik maken van instrumentele rationaliteit. Dat is het soort denken dat diep in onze westerse denkgeschiedenis ligt ingebed en dat ervan uitgaat dat het 'ik' de wereld geschonken is. Of om het met een parafrasering van Hannah Arendt te zeggen: de werkelijkheid is een oneindig grote lap stof, die we kunnen gebruiken en bewerken op een manier die ons uitkomt. Het verleidelijke van instrumentele rationaliteit is dat zij impliceert dat je controle over iets hebt, in dit geval de auto. Maar de auto doet veel meer met jou dan jij meent te kunnen met de auto. De door comfort gemedieerde automobilist komt dicht in de buurt van onze essentie van door techniek bemiddelde mensen.

Wie denkt dat een automobilist zich rekenschap moet geven van het feit dat hij zich met zijn auto in een omgeving met kwetsbare mensen bevindt, heeft natuurlijk gelijk. Maar het is ook een feit dat onze ervaring wordt bepaald door het middel dat we gebruiken. Wil men werkelijk dat het aantal doden in het verkeer afneemt? Dan zou men het overweldigende comfort van hedendaagse auto's moeten aanpassen. Die Fiat Panda van mijn moeder was goed genoeg. P

Auke de Man

Auke de Man is derdejaars student aan de HTF, Vrije Studierichting

Toegepast filosoof in gesprek met directeur

Onderstaande oefening deed HTF-docent Sjoerd Slagter tijdens het Docentenberaad van 30 juni jl. met zijn collega's. Het Docentenberaad vindt vijf maal per jaar plaats en heeft als doel elkaar deelgenoot te maken van met name de toegepast-filosofische aspecten van de eigen onderwijspraktijk. Bedoeling is om het Docentenberaad uit te bouwen tot een HTF-expertisecentrum, van waaruit op aanvraag dienstverlening op het gebied van toegepaste filosofie plaats kan vinden.

VOORAF

Professionals krijgen als gevolg van een steeds complexere samenleving te maken met uitdagende vraagstukken, waarvan de oplossing om een stevige theoretische én praktische kennisbasis vraagt. Bij toegepaste filosofie gaat het om 'doorwerking': het resultaat

dat de toegepast filosoof in de praktijk bewerkstelligt. Bij de HTF komt dit aspect aan bod aan de hand van concrete, vaak door de student ingebrachte casussen. In een rollenspel oefent de student met het toepassen van verschillende filosofische concepten. In onderstaande casus wordt zo'n oefensituatie beschreven.

CASUS

Je bent als organisatiefilosoof adviseur bij een groot levensmiddelenconcern en ontvangt van Henk Staal, voorzitter van de directieraad, onderstaande mail.

Beste adviseur, beste Alida,

Je bent nu enkele weken als organisatiefilosoof binnen onze organisatie aan het werk en ik wil je graag een vraag voorleggen. De directie heeft besloten tot het uitvoeren van een groot organisatieonderzoek; de bedrijfsvoering moet beter: te weinig efficiënt, te veel mensen en te lange wachttijden. We krijgen klachten over de werksfeer, en regels worden niet of slecht nageleefd. Voordat we allerlei verbetervoorstellen met het personeel gaan bespreken, (we hechten aan draagvlak) is het van belang een goed beeld van onze organisatie te hebben. We willen het weer even scherp hebben. Wat loopt goed en wat kan beter? Sommige afdelingen (groente en fruit) lopen prima terwijl andere afdelingen (zuivel en vlees) ronduit ondermaats presteren. Zou jij zo'n analyse willen uitvoeren en voor ons in kaart willen brengen hoe de verschillende afdelingen ervoor staan? Het komt erop neer dat ik wil weten waar we goed scoren en waar ik actie moet ondernemen. Verder wil ik niet iedereen erbij betrekken. Op sommige afdelingen lopen veel uitzendkrachten rond die weinig binding met de zaak hebben. Ook het personeelsbestand van de bezorgers wisselt veel; zij klagen met name over problemen met de bromfietsen. Heel wat zorgen. Benieuwd naar je advies. Er is al een afspraak gemaakt.

*Met vriendelijke groet,
Henk Staal, voorzitter directieraad.*

OPDRACHT

Als toegepast filosoof herken je direct dat de directeur bij zijn analyse van de geschetste problematiek en gesuggereerde oplossingen gebruik maakt van een groot aantal aannames en vooronderstellingen die hij niet bespreekbaar maakt. Het is jouw taak die vooronderstellingen en aannames te expliciteren en zo de opdrachtgever nieuwe gezichtspunten en nieuwe keuzes te bieden. Maak een opzet voor het eerste gesprek met de directeur, bijvoorbeeld een agenda met punten die je met hem wilt bespreken. Kies een aantal filosofische begrippen/concepten die je in ieder geval in het gesprek wilt inbrengen. Helemaal onderaan tref je aantal begrippen aan die je bij de voorbereiding van het gesprek kunt gebruiken.

ROLLENSPEL

Bereid in tweetallen het gesprek met de directeur voor. Bepaal wie begint en wie observeert; de observant noteert hoe het gesprek verloopt. Spreek af wanneer je van rol wisselt. Bedenk dat de directeur een ervaren bestuurder is (gespeeld door je docent), die niet zomaar met jouw standpunten mee zal gaan. Je bent tevreden als hij - met behulp van één van onderstaande begrippen/concepten - zijn standpunt ten opzichte van de analyse en/of oplossing heeft bijgesteld.

UITLEG FILOSOFISCHE BEGRIPPEN

1. Is hier sprake van problem solving of van problem setting? Problem solving betekent dat het probleem al vaststaat; problem setting betekent dat je samen afspreekt wat het probleem is.
2. Welke (organisatie)taal kies je? Ziet de directeur zijn werknemers als actoren of als onderdeel van structuren?
3. Welk organisatiemodel hanteer je? Een organisatie waarin regels, afspraken en doelstellingen leidend zijn of een organisatie waarin voor werknemers betekenisgeving leidend is?
4. Je moet een bril opzetten voordat je iets ziet. Denk hierbij aan de aanschouwingscategorieën van Kant en aan Kuhn met zijn stelling dat je eerst een theorie kiest en dan pas feiten ziet.

TECHNÈ

Methoden en technieken in de Toegepaste Filosofie

Onder technè verstanden de oude Grieken 'effectieve actie'. In deze rubriek besteden we systematisch aandacht aan toegepast-filosofische methoden en technieken, die in het HTF-docentenberaad aan de orde zijn geweest. Kenmerkend voor deze technieken is dat ze in een professionele context toegepast en geoefend kunnen worden.

Newton's appelboom

Door: Arend Steunenberg

In de boomgaard van zijn moeder zag Isaac Newton zo rond 1666 een appel uit de boom vallen en kwam zo op zijn ideeën over zwaartekracht. Ruim 350 jaar later viel tijdens de storm *Eunice* in februari 2022 op het terrein van National Physical Laboratories in Teddington een boom om die een ent was van (en daarmee genetisch volledig identiek aan) de boom waaruit Newton de appel zag vallen. De boom in Teddington was weliswaar genetisch volkomen identiek aan de boom van Newton, maar was het daarmee ook de echte boom?

Volgens een Griekse legende maakte Theseus in een 300 jaar oude boot een tocht van Kreta naar Athene. Tijdens de zware reis moesten alle onderdelen van de boot vervangen worden. Na de reis had het schip geen enkel origineel onderdeel meer. De boot was wel volkomen identiek aan, maar niet dezelfde als de oorspronkelijke boot. Thomas Hobbes verdiepte zich verder in deze paradox. Hij stelde zich voor dat elk stuk hout dat op de boot werd vervangen, bewaard werd om er een nieuw schip van te bouwen en vroeg zich toen af welke van de twee identieke schepen het werkelijke schip van Theseus was.

Rond 2003 kwam de voorzitter van de studievereniging *Isaac Newton* van de universiteit van Twente in contact met de universiteit van Cambridge. Tijdens de correspondentie die volgde, stuurde de universiteit van Cambridge een paar in een krant verpakte takjes op van een appelboom van het ras *Flower of Kent*. Het bleken enten te zijn van de boom waar Newton onder had gezeten. Deze enten groeiden uit tot bomen, die feestelijk werden geplant op de campus van de Universiteit Twente. Maar de boom in Twente bleek niet zo uniek als men daar dacht. Uit archieven bleek dat in de jaren 60 een Amerikaans postorderbedrijf voor \$16.50 ook al stekjes van Sir Isaac Newtons boom aanbood. Het was een geliefd geschenk voor een universitaire campus. In 1964 werd door Philips een plantaardige nakomeling van Newtons appelboom aan de Technische Hogeschool in Eindhoven (THE) geschonken. Het schijnt dat rector magnificus prof.dr. K. Posthumus van de THE tijdens zijn lunchpauzes regelmatig naar die appelboom wandelde om daar in gedachten te verzinken. Ik zou er niet van opkijken als deze zeergeleerde heer toen al, net als Hobbes, filosofeerde over de vraag: welke van al deze genetisch volledig identieke bomen is nu de werkelijke appelboom van Newton? **P**

Arend Steunenberg

Arend studeerde slavistiek aan de Universiteit van Amsterdam met als hoofdvak Russisch en als bijvak Tjechisch. Hij studeerde een jaar Russisch aan de universiteit van St. Petersburg en heeft o.a. onderwijsprojecten begeleid in Bulgarije.

Boekenplank

De paradox van het imperialisme

A Memory Called Empire van Arkady Martine

Door: Isa Wissink

Het boek *A Memory Called Empire* is het eerste deel in de Teixcalaan-duologie, een scifi-serie vol actie, avontuur en spanning. Het verkent vragen over identiteit, de relatie die we hebben met ons jongere zelf en met de mensen om ons heen, en hoe deze dingen gepolitiseerd kunnen worden.

Buitenstaanders

De thema's in dit boek zijn niet verrassend als je weet dat de auteur, Arkady Martine, een PhD heeft in geschiedenis en gespecialiseerd is in Byzantijns imperialisme. Het plot van *A Memory Called Empire* gaat over de relatie tussen het Teixcalaanlijk rijk, een staat die zich over meerdere planetenstelsels uitstrekt, en het Lsel-ruimtestation. Ambassadeur Mahit wordt na de mysterieuze dood van haar voorganger naar Teixcalaan gestuurd en komt direct terecht in een wereld vol politieke intriges waarin ze niet thuis is. Culturele verschillen maken het er niet makkelijker op. Mahit wordt beschouwd als een barbaar (een hint naar hoe in het vroegere Romeinse Rijk buitenstaanders werden gezien) en zelfs de mensen met wie ze bevriend raakt, zien haar als exotisch. Er wordt van haar verwacht dat ze de normen en waarden van Teixcalaan leert kennen en begrijpen, terwijl de Teixcalaanli met wie ze omgaat weinig tot niets over hun eigen cultuur weten. Dit is de paradox van het imperialisme. Mahit wordt er constant aan herinnerd dat ze nooit goed genoeg zal zijn om geaccepteerd te worden, maar ze wordt er toch toe aangezet om het te proberen. Het is, in de

woorden van de auteur, "the seduction and horror of the empire".

Twee werelden

Naast dat het een fascinerend en aangrijpend verhaal is, doet *A Memory Called Empire* wat elk goed scifi-boek doet: filosofische vragen oproepen. Door het boek heen ervaren we, vanuit het perspectief van Mahit, hoe het collectieve geheugen van Teixcalaan invloed heeft op de mensen die er leven. De taal die ze spreken, wordt erdoor beïnvloed - er worden meerdere discussies gevoerd over hoe breed het concept 'wij' in Teixcalaan is - net zoals hun gebruiken, hun politiek en hoe ze naar buitenstaanders kijken. Mahit, als eeuwige buitenstaander, staat tussen twee werelden in: ze houdt van het ruimtestation waar ze is opgegroeid, maar is ook verliefd op de cultuur van Teixcalaan. Het is aan haar om een burgeroorlog te voorkomen als haar thuis wordt bedreigd met annexatie. Ze moet erachter te komen wat er precies met haar voorganger is gebeurd en tegelijk zichzelf en haar nieuwe vrienden veilig houden. Maar hoe langer ze in Teixcalaan is, hoe moeilijker het lijkt om daar ooit toe te behoren. En hoe langer ze

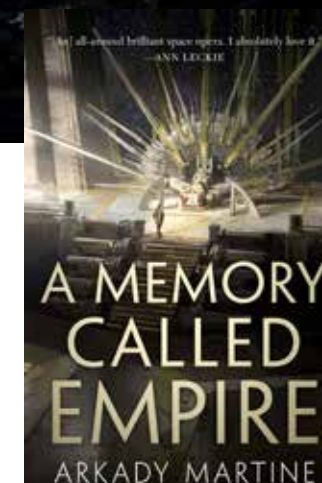
© FOTO: NASA

weg is van huis, hoe lastiger het lijkt om ooit nog terug te keren.

Poëtisch

Hoewel dit boek misschien niet per se voor iedereen geschikt is - je wordt al snel bekogeld met nieuwe namen en concepten waar je, als je minder gewend bent aan het genre, over kunt struikelen - heeft het als literair werk veel te bieden. Martines schrijfstijl en taalgebruik zijn rijk en immens, op de rand van poëtisch, wat heel goed past bij het verhaal: taal en woordspelingen worden door de personages soms als wapens gebruikt. De personages zelf zijn multidimensionaal en bewegen zich door het verhaal als vissen door water.

Het vervolg, *A Desolation Called Peace*, is in 2021 uitgekomen en begint een paar maanden na het einde van *A Memory Called Empire*. Beide delen hebben meerdere boekenprijzen gewonnen. P

A Memory Called Empire by Arkady Martine

Isa Wissink

Isa is een filosofiestudent bij Tilburg University. Isa is vooral geïnteresseerd in sociaal-maatschappelijke filosofie en is momenteel bezig met de master Philosophy of Humanity and Culture.

De standaardisering van de zwarte man

Nieuwe clip en album van rapper Kendrick Lamar

Door: Basma Djemni

Rapper Kendrick Lamar kondigt een nieuw album altijd aan met een unieke videoclip. Zo ook bij de introductie van zijn vijfde album: *Mr. Morale en the Big Steppers*. In deze clip bekritiseert en bewondert Lamar de *black culture* vanuit diverse perspectieven. In de clip verandert zijn gezicht een aantal keren in het gezicht van een aantal controversiële zwarte personen, die veel in het nieuws zijn geweest en die *black culture* vertegenwoordigen. Hij ziet dat er veel pijn wordt geleden. Deze pijn beweegt zich door de generaties heen en uit zich in allerlei incidenten en conflicten. Als maatschappij spelen we daar een rol in. Zie voor de clip: www.youtube.com/watch?v=uAPUkgeiFVY

We zien in de videoclip het gezicht van O.J. Simpson, een gevierd sportman die zijn vrouw heeft vermoord. O.J. is waarschijnlijk mede door zijn rijkdom en roem vrijgesproken, wat arme zwarte mannen zeker niet gelukt was. We zien ook het gezicht van Will Smith, die onlangs een collega een klap in het gezicht heeft gegeven tijdens de Oscar-uitreikingen. Wekenlang was dit incident het gesprek van de dag op *social media*. Ook bij Will Smith zit er pijn. Hij groeide op met een vader die zijn moeder sloeg en hij dacht dat dit de manier was om als zwarte man de eer van je vrouw te redden. Ook Kanye West komt voorbij. Hij lijdt aan een bipolaire stoornis en wordt weggezet

als 'gek en irrationeel'. Zijn irrationele gedrag wordt regelmatig besproken en geridiculiseerd. Tegelijk profiteert West daar creatief en commercieel van. Mede daarom wil hij geen medicatie slikken.

Toekomstige generaties

Door de generaties heen blijven patronen zich herhalen. De pijn, de ziekte en de kwetsbaarheid van de zwarte man worden geëxploiteerd door de buitenwereld, maar ook door de eigen *black culture*, die het stereotype beeld telkens bevestigt. Lamar stelt dat de zwarte man zichzelf gevangen houdt in de stereotypering en omwille van 'de cultuur' verkeerde beslissingen neemt. Maar natuurlijk is de zwarte man ook slachtoffer van diezelfde cultuur, die uiteindelijk een onderdeel van jezelf wordt, zodat je ernaar gaat leven. Lamar bekritiseert de media en de maatschappij die de zwarte man telkens als gek of als bendelid wegzetten. Maar hij heeft ook kritiek op de eigen cultuur, die voortdurend meegaat in deze standaardisering van de zwarte man. Lamar roept in zijn nieuwe album de zwarte man op om het beter te doen voor toekomstige generaties. Hij heeft ons meegenomen in zijn journey met zijn muziek, waarin hij laat zien hoe hij is gegroeid en tegelijk worstelt met verwachtingen vanuit de *black culture*, vanuit zijn familie, gezin en fans. *I am. All of us*, zegt hij dan ook. Met een punt

tussen 'I am' en 'All of us'. Want hij is een individu, maar vertegenwoordigt tegelijkertijd iedereen in die *black culture*.

Universeel goed

Volgens Foucault leeft iedereen altijd binnen een systeem. Lamar erkent dit ook, maar hij vindt dat het nu tijd wordt dat de zwarte man zich ontdoet van de negatieve aspecten van de *black culture* en zelf actie gaat ondernemen. Zijn boodschap is: ontdoe je als zwarte artiest van de opgelegde formats en standaardiseringen waarmee je misschien nu goed geld kunt verdienen. Vraag je af: wat kost het je op de lange termijn? Die vraag stelt hij ook aan zichzelf. Het lastige is om je uit het systeem te manoeuvreren. Ik herken het feit dat je aspecten van de zwarte cultuur internaliseert en vraag me regelmatig af of dat wel de juiste aspecten zijn. Ik identificeer me met de pijn, het racisme, en de intergenerationele overdracht van de *black culture*: het is allemaal herkenbaar voor mij als universeel goed.

Het trauma van zwarte mensen los je niet alleen op door als een vrije geest te denken, dat is wat Lamar in feite voorstelt. Maar ik vind het wel een moedige oproep van hem. P

Basma Djemni

Basma Djemni is derdejaars student aan de HTF in de afstudeerrichting Toegepaste Filosofie. Ze werkt daarnaast in de pleegzorg. In haar vrije tijd schrijft ze Engelstalige fictie en droomt ze over een internationale boekdeal. Ze leest vele boeken tegelijkertijd.

© FOTO: MARKUS SPISKE

NIEUWS UIT DE HTF

HTF-CURSUS BURGERSCHAPSONDERWIJS

Begin 2023 biedt de HTF gedurende vier zaterdagen de cursus *Burgerschapsonderwijs: van visie tot vakinhoud aan*. De cursus is bedoeld voor leraren in het po, vo en mbo, die vanuit de eigen schoolcontext en in samenwerking met collega's van andere scholen, een visie op burgerschap willen ontwikkelen. In de cursus wordt gewerkt aan concrete les- en werkvormen, en een implementatieplan. Deelnemers worden begeleid door ervaren docenten, docentopleiders en experts op het gebied van burgerschapsonderwijs, verandermanagement en beleidsontwikkeling. De HTF is de eerste en vooralsnog enige hogeschool die een onderwijsbevoegdheid in het vak Burgerschap mag verstrekken. Filosofische kennis en vaardigheden zijn in de visie van de HTF onlosmakelijk verbonden met burgerschapsonderwijs en vanuit die visie zal de cursus dan ook worden vormgegeven

Omvang cursus: vier cursusdagen en acht dagen zelfstudie/voorbereiding.

Cursusdagen: zaterdag 29 januari, 25 februari, 25 maart en 22 april.

Onderwijslocatie: Australiëlaan 23, Utrecht.

HTF AANGESLOTEN BIJ STAP-BUDGET

De HTF is eindelijk financieel aangesloten bij UWV-STAP. 'STAP' staat voor Stimulering Arbeidsmarktpositie. Per 1 november hebben HTF-studenten de mogelijkheid een Stap-budget aan te vragen voor:

- de bacheloropleiding
- een modulepakket propedeuseprogramma per. 2

De volgende tranche (januari 2023) biedt de mogelijkheid om een Stap-budget aan te vragen voor:

- een modulepakket propedeuseprogramma per. 3
- de (pre)master
- de HTF-cursus Burgerschapsonderwijs (zie boven)
- de HTF-cursus Professionaliteit en Persoonsvorming (PEP)

Andere opties worden momenteel verkend.

Meer informatie over het indienen van een aanvraag is te vinden op de website van de HTF (www.hogeschoolvoortoegepaste Filosofie.nl/duo)

'HTF DENKHUIS'

Als werktitel voor het expertisecentrum i.o. is gekozen voor 'HTF Denkhuis'. Het expertisecentrum heeft als doelstelling vraaggestuurde dienstverlening op het gebied van toegepaste filosofie te ontwikkelen. Er wordt momenteel gewerkt aan een formulering van de visie en missie van het centrum. De periodieke docentenberaden, waaruit het expertisecentrum is voortgekomen, blijven intussen plaatsvinden. De meest concrete uitkomsten van ieder beraad krijgen een vaste plaats in *Phronèsis*, in de nieuwe rubriek: *Technè, methoden en technieken uit de Toegepaste Filosofie*. In dit nummer voor het eerst.

LOCATIEBEZOEK NVAO MASTEROPLEIDING

Woensdag 2 november jl. heeft het locatiebezoek van de NVAO plaatsgevonden, in het kader van de Toets Nieuwe Opleiding (TNO) voor de masteropleiding Toegepaste Filosofie. De master bestaat uit een tweejarige opleiding van 30 EC per jaar. Het gaat om een duale opleiding. De uitslag van het locatiebezoek was positief: de nieuwe masteropleiding voldoet ruimschoots aan alle NVAO-standaards. Daarmee is, naast de bacheloropleiding, nu ook de masteropleiding geaccrediteerd en mag de HTF de graad 'Master of Arts' (MA) verstrekken.

“Wat gold voor de HTS, geldt nu voor de HTF”

Interview met dr. Jelle de Boer, oud-directeur Onderwijs HTF

Door: Paul Teule

Hij was er bijna vanaf het allereerste begin bij: Jelle de Boer. Eerst als docent en later ook als directeur Onderwijs van de HTF. In 2021 maakte hij de overstap naar de afdeling filosofie van de Vrije Universiteit, waar hij als universitair docent lesgeeft en onderzoek doet, maar ook de bacheloropleiding filosofie coördineert. Zijn opvolger, Paul Teule, zocht hem op om terug te blikken op zijn tijd aan de HTF en te reflecteren op filosofieonderwijs.

Waarom ben je ooit filosofie gaan studeren?

“Ik begon ooit met aardwetenschappen hier aan de VU. Maar dat bleek al snel een ramp te zijn, omdat het een behoorlijk empirische studie is en je heel goed ruimtelijk inzicht moet hebben als je ergens driedimensionaal moet gaan karteren. Ik ben de weg al kwijt als ik hier naar buiten loop en twee keer rechts en één keer links ga. Toen ben ik begonnen met economie, maar kwam ik er snel achter dat ik de vakken boekhouden en bedrijfseconomie niet lang zou volhouden, als ik niet ook algemene, theoretische vakken kon doen: micro-economie, macro-economie, economische geschiedenis, economisch denken en wetenschapsfilosofie. Toen begon het te borrelen. Uiteindelijk ben ik er filosofie bij gaan doen.”

En je bent uiteindelijk gaan promoveren.

“Ergens in de doctoraalfase dacht ik: papers schrijven en daarover in gesprek gaan met de docent, dat bevalt mij het beste. Ik haalde er ook hoge cijfers voor. Toen dacht ik: ik wil wel een proefschrift

schrijven. Uiteindelijk ben ik onderzoek gaan doen naar collectieve intenties, waarbij ik economie, gedragsbiologie en filosofie kon verbinden.”

“INDIVIDUEN HOEVEN NIET EGOÏSTISCH TE ZIJN. MENSEN HEBBEN EEN AANGEBOREN COÖPERATIEVE AANLEG.”

Wat kwam er - om het plat te zeggen - uit?

“Ik kwam erachter dat ik mijn beginhypothese moest verwerpen. Ik dacht dat collectieve rationaliteit echt bestaat en dat we daarmee klassieke problemen die voortkomen uit individuele rationaliteit kunnen oplossen. Filosofen als Margaret Gilbert gaan uit van de plural subject-theorie, die stelt dat zodra je een groep hebt met leden die iets met elkaar doen, er bewust of onbewust

mutual obligations ontstaan, die niet individueel kunnen worden opgezegd. Ik kwam erachter dat je verplichtingen uiteindelijk het beste kunt analyseren als interactie tussen rationele individuen en dat je samenwerking zo veel beter kunt verklaren.”

‘Rationeel’ als in: enkel handelend in het eigen belang?

“Nee, individuen hoeven niet egoïstisch te zijn. Mensen hebben een aangeboren coöperatieve aanleg, die verder wordt gevormd in de maatschappij. Ik ben daarin meer ‘Humeaan’ dan een ‘Hobbesiaan’. Je kunt het idee van individuele nutsmaximalisatie prima verdedigen, want het zegt niks over de inhoud van de preferenties van het individu. Moeder Teresa, Ghandi en Nelson Mandela, die bezig zijn met het goede voor de wereld en zichzelf daarvoor opofferen, kunnen heel goed nutsmaximeerders zijn, voor

zover hun nut het welzijn van anderen is.”

Hoe ben je ooit bij de HTF terechtgekomen?

“Het was 2014. Ik zat aan het einde van een onderzoeksbaan en zocht nieuw werk. Ik kwam op de site van de HTF terecht en heb Martin (Slagter, pt) opgebeld. Hij zat verlegen om een docent wetenschapsfilosofie en toen ben ik dat vak gelijk in het eerste jaar gaan geven. Ik kreeg meteen de vraag of ik ook wijsgerige antropologie kon geven. Daar moest ik even over nadenken, want dat vak had ik nog niet eerder gegeven. En als ik het zou geven, wilde ik het op mijn eigen manier doen.”

Maar met jouw achtergrond en jouw onderzoek, waarin mensbeelden ook een grote rol spelen, zou dat toch makkelijk moeten kunnen?

“Ja, klopt, ik kon er vrij makkelijk literatuur bij verzinnen die ik al uitgebreid bestudeerd had. Ik heb het vak helemaal op m'n

eigen manier ingericht. Het was hartstikke leuk om te doen. Maar ik heb geen Nietzsche en Kierkegaard behandeld, wat anderen deden. Maar wel Nietzsche en Nagel.”

Wat is je mooiste herinnering aan de HTF?

“Ik gaf op een gegeven moment heel veel onderwijs: in het eerste, tweede en derde jaar, en in het afstudeerprogramma. Daardoor kon ik de studenten door de hele opleiding meemaken. Dan bouw je wel een band met elkaar op. Dat is iets wat alleen sommige leraren op een lagere of middelbare school hebben. Dat vond ik heel bijzonder. Als directeur Onderwijs vond ik de accreditatie een geweldige ervaring. Het was al snel duidelijk dat we mensen graag een officieel diploma, een officieel keurmerk wilden geven. Maar hóe, dat moesten we allemaal zelf uitvogelen. Daar zijn behoorlijk wat uren aan besteed en het ging zeker

niet zonder slag of stoot. De eerste keer kwamen we er niet doorheen en moesten we nog een deel verbeteren. Maar toen we na de tweede ronde hoorden dat het goed zat, heb ik tranen in mijn ogen gekregen. Het was spectaculair.”

“UITEINDELIJK MOET OP EEN BEROEPSOPLEIDING FILOSOFIE EEN PRAKTISCHE WAARDE HEBBEN.”

Nu je weer terug bent op de universiteit toch de vraag: hoe zie je nu het verschil tussen universitaire filosofie en hbo-filosofie?

“Bij de HTF is het natuurlijk zaak dat er met de filosofie die daar geleerd wordt, iets gedaan wordt in een professionele context. Dat hoeft niet één-op-één en ook niet de hele tijd. Dat zou ook geforceerd zijn. Maar uiteindelijk moet op een beroepsopleiding filosofie een praktische waarde hebben. Dat maakt een opleiding enerzijds smaller, maar anderzijds word je gedwongen met nieuwe ogen naar de filosofie te kijken. Je moet gedachtegoed, dat al honderden jaren of misschien wel duizenden jaren bestaat, gaan heroverwegen. Wat hebben we eigenlijk aan logica, ethiek, esthetica, politieke theorieën? Op een universiteit kraait daar geen haan naar. De klassieke canon

bestaat al zo lang dat er eigenlijk niet over nagedacht hoeft te worden. Dat moest ik, en moet jij, bij de HTF wél doen. Welke vakken heb je nou het hardste nodig als je mensen filosofisch wilt opleiden voor bijvoorbeeld beleidsfuncties?”

Doen de studenten hier iets aan toegepaste filosofie?

“We hebben een bachelorseminar, een vak dat door het hele jaar heenloopt, met middagen waar we naar de praktische toepassing van filosofie kijken. En het is ook zo dat we ons afvragen hoe we een link kunnen leggen met andere academische disciplines en met maatschappelijke problematiek. Dat is wel iets wat we in kaart willen brengen.”

HTF-studenten vragen mij vaak of ze het op de arbeidsmarkt niet sowieso altijd afleggen tegen meer academisch opgeleide filosofen. Marjan Slob heeft op ons lentesymposium de studenten ook heel streng toegesproken: zorg dat je heel goed wordt in organiseren of schrijven, want anders kun je de concurrentie niet aan met universitaire filosofen. Hoe zie jij dat?

“Kijk, als er een filosoof wordt gevraagd voor een baan in onderzoek of onderwijs, iemand die echt goed doorkneet is in de filosofie, en de canon door en door kent, dan zijn HTF-studenten in het nadeel. Maar ik denk dat de HTF toch wel een aantal voorbeelden heeft van mensen die na hun opleiding heel succesvol zijn geworden. Ik vraag mij echt af of die mensen dat ook

gelukt was met een universitaire bachelor filosofie. Want de HTF biedt ook vakken buiten de filosofie. En het stage- en afstudeertraject. Als je dat traject hebt doorlopen, heb je in een aantal opzichten meer in je mars. Je hebt al in een organisatie rondgelopen, erover geschreven. Ik kan mij voorstellen dat een werkgever daar de voorkeur aan geeft.”

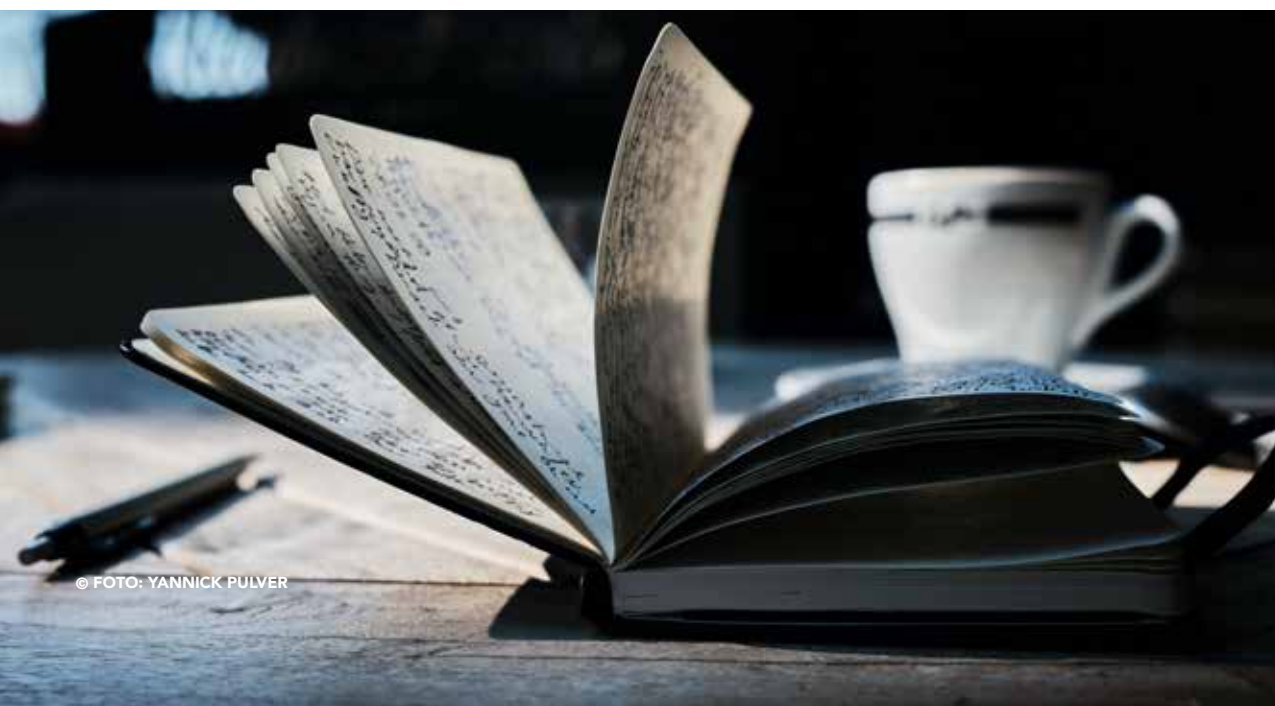
Wat moet de HTF doen om studenten zo goed mogelijk toe te rusten?

“Ik heb van het begin af aan gezegd dat onze studenten in staat moeten zijn om conceptueel te denken. Dat betekent ook dat we de filosofische literatuur die we daartoe voorschrijven, niet zomaar op lager niveau kunnen aanbieden. Want je hebt geen havo- of hbo-versie van John Rawls. HTF-studenten moeten de filosofische literatuur gewoon kunnen lezen.”

“DE OPLEIDING IS EIGENLIJK ALLEEN TE DOEN VOOR HAVISTEN DIE HOGE CIJFERS HALEN.”

Moeten we er dan voor zorgen dat onze studenten van het begin af aan teksten op vwo-niveau kunnen lezen?

“Ik heb altijd de vergelijking gemaakt met wat vroeger de HTS was, de Hogere Technische School, waar je bijvoorbeeld

© FOTO: YANNICK PULVER

© FOTO: DAN ASARI

werktuigbouwkunde kon studeren. Bij mij op de middelbare school werd altijd gezegd: je haalt het niet als je havo hebt met alleen maar zessen. Je moet óf een havodiploma met achten en negens voor wiskunde en natuurkunde hebben óf een vwo-diploma met zessen en zevens. Wat gold voor de HTS, geldt nu voor de HTF. De opleiding is eigenlijk alleen te doen voor havisten die hoge cijfers halen. De HTF zou dat beter moeten communiceren, door bijvoorbeeld een voorbeeldtekst op de website te zetten die je in het eerste jaar zou moeten kunnen lezen. Bij de HTS was duidelijk: je krijgt deze thermodynamica in het eerste jaar, en deze wiskunde. Kun je dat? Zo niet, dan moet je misschien een andere studie overwegen."

Je doet nu ook weer onderzoek. Hoe gaat dat?

"Met horten en stoten. Ik heb ook

behoorlijk wat andere taken. Maar ik ben bezig met een paper over interpersoonlijke vergelijkingen van welzijn. Hoe kunnen we nu of welzijn vergelijken? Jij hebt een bepaald welzijnsniveau, ik heb een bepaald welzijnsniveau. Jij geeft het bijvoorbeeld een zeven en ik een zes. Kunnen we dat dan vergelijken met elkaar? Dit is een klassiek probleem uit de welvaartstheorie en daar moet wel een antwoord op gegeven worden, omdat beleidsmakers afwegingen moeten maken. Willen we de mensen in de ene buurt helpen of in de andere buurt? Er is altijd schaarste, dus je moet kiezen."

Wil je ook dat je onderzoek die concrete impact heeft? Dat de burgemeester zegt: op basis van De Boer geven we nu geld aan dié buurt.

"De burgemeester nog niet, maar wat ik wel wil, is dat ik in een filosofisch tijdschrift kom en dat ik daarnaast in meer vakmatige

literatuur terecht kan komen, die gelezen wordt door economen of beleidsmakers die met dat thema bezig zijn. Dan heb ik al heel wat bereikt." P

Paul Teule

Paul Teule (1981) is docent en directeur Onderwijs aan de HTF, en tevens als docent verbonden aan de Universiteit van Amsterdam. In 2016 publiceerde hij het boek *Vrijheid voor gevorderden* (Boom). Momenteel werkt hij aan een boek over de conceptuele ontstaansgeschiedenis van het begrip 'economie' (promotieonderzoek). Tussen 2016 en 2020 was hij lid van het 'Filosofisch Elftal' van dagblad Trouw.

#maakwerkvanfilosofie

HTF Hogeschool voor Toegepaste Filosofie

HTF

UTRECHT | DEELTIJD | MAATWERK | VERSNELD | LAAG INSTELLINGSTARIEF | ERKEND | LESBEVOEGHEID
 FILOSOFIE EN BURGERSCHAP | KLEINSCHALIG | BLENDED LEARNING | LOSSE MODULES ALS PROEFPERIODE

De HTF is de eerste beroepsopleiding in Toegepaste Filosofie in Nederland. In een snel veranderende samenleving zijn normatieve en narratieve professionalisatie nodig die goed kunnen analyseren, conceptueel kunnen denken en die met filosofen kunnen helpen met complexe problematiek in de dagelijkse praktijk. De HTF leidt op tot Toegestast Filosoof op het gebied van o.a. bestuur, economie, duurzaamheid en media. De opleiding Onderwijs leidt op tot docent met een 2e graads bevoegdheid Filosofie en Burgerschap.

- BACHELOR EN (PRE)MASTER TOEGEPASTE FILOSOFIE
- ONDERWIJS DOCENT FILOSOFIE EN BURGERSCHAP 2E GRAADS BEVOEGD
- LOSSE MODULES / VRIJE STUDIERICHTING / TUSSENJAAR

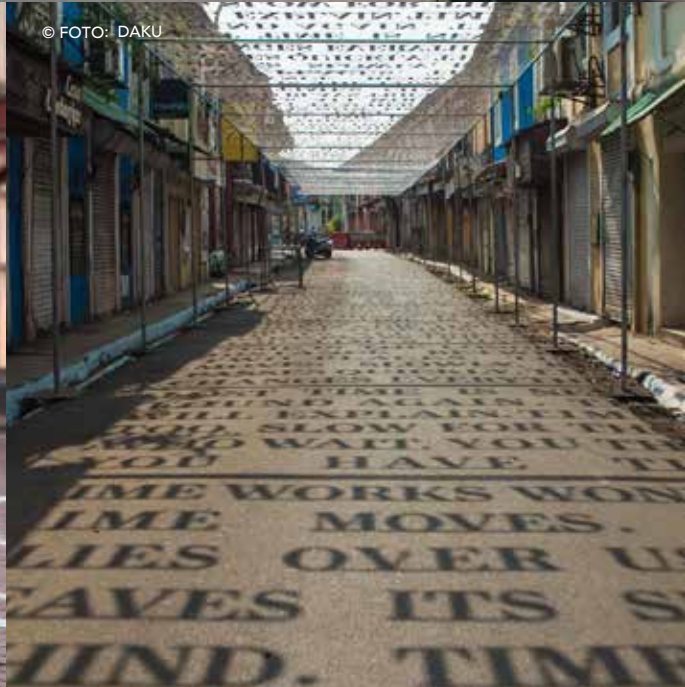

Filosofie op straat

Filosofie is overal. Deze rubriek bevat voorbeelden van filosofie in het dagelijks leven. Kom je zelf een goed voorbeeld van 'filosofie op straat' tegen? Stuur het aan de redactie en wij plaatsen het hier (phronesis@hogeschoolvoortoegepastefilosofie.nl).

© FOTO: MEDIAMATIC

© FOTO: DAKU